

SĂRBĂTORI PENTRU SUFLET

COSTACHE PARNO - VESTITUL LĂUTAR DIN BĂLȚI

Balti Famous fiddler Costache Parno

Elena ȚURCAN

Abstract: *Costache Parno is one of the first well-known Bassarabian musicians who was born and lived in Balti. He did not know neither write nor read, but learned the notes and was the first fiddler, who taught music at city school, driven by a methodological rules and system. Parno Costache's life was dedicated to art.*

Dezvoltarea culturii muzicale basarabene în general și a celei violoniste în special, după cum era și natural, este legată nu numai de Chișinău, ci și de alte localități. În a doua jumătate a secolului trecut, ca și acum, orașul Bălți era și este după mărime al doilea după Chișinău.

Alături de cunoscuții lăutari Alexandru Lemiș [1] și Colțea, la Bălți și-au desfășurat activitatea violonistii Costache Parno, Alexandru (ori Sașa) Ciobanu, Papa Borș (probabil poreclă) și alții. Dintre toți aceștia cel mai remarcabil este, fără îndoială, Costache Parno, în a cărui artă s-au întruchipat cele mai bune tradiții ale creației populare basarabene.

Costache Parno (1856, Bălți, - 20.04.1912, Bălți), lăutar basarabean (violist). A fost unul din cei mai vestiți violonisti de pe atunci, s-a născut într-o familie de țărani săraci. Copilăria lui a fost o școală aspră, ca și copilăria a milioane de copii săraci de la sate.

Costache Parno a învățat să cînte la vioară de la faimosul lăutar Alexandru Lemiș [2] și în curînd agunge și el lăutar vestit. El a trăit și a activat în orașul natal. „Între Lemiș și elevul său Costache Parno, chiar din primii ani ai contactului lor, s-a legat o vie prietenie. Îi unea dragostea față de artă, comunitatea idealurilor și a orientării lor artistice. Lemiș era pentru Parno nu numai învățător, dar și un ghid spiritual. Această prietenie nu a încetat nici după ce primul a plecat

SĂRBĂTORI PENTRU SUFLET

în America. Ne o spune scrisoarea, trimisă de el lui Parno din Filadelfia, cu puțin înainte de moartea lăutarului din Bălți. Cu o atenție mișcătoare Lemiș întreba de sănătatea lui Parno, despre viața și activitatea lăutarilor prieteni comuni, îl întreba, dacă nu are nevoie de coarde și, în sfârșit, îi trimite dansul „Șer”, dedicat lui” [3].

Deși Costache Parno a fost cunoscut mai mult ca interpret, activitatea lui nu s-a limitat numai la vioară. El dirija și preda muzica atât acasă, cât și în școala orășenească, unde mai conducea fanfara.

Parno cunoștea bine instrumentele de coarde și cele de suflat, cea ce îi permitea să orchestreze foarte bine. Caută să redea nuanțe de timbre și cele dinamice, folosind cu iscusință particularitățile de expresie ale fiecărui instrument muzical. În orchestra sa, compusă din 18 muzicanți (vioară, contrabas, instrumente de suflat de lemn, aramă și instrumente de percuție), el a inclus viola și cornul, care pînă la dînsul nu erau folosite în orchestrele populare.

Costache Parno organizase munca orchestrei sale pe baze democratice. Toate veniturile erau împărțite egal, cheltuielile făcute pentru reparația și cumpărarea instrumentelor, coardelor, notelor le suporta orchestra. Cel care ieșea din colectiv primea o parte din proprietatea comună. În caz de boală membrii orchestrei primeau o subvenție, - în caz de moarte familia răposatului primea un ajutor.

Costache Parno, care nu știa nici a scrie, nici a citi, a învățat notele și a fost primul lăutar, care a predat muzica la o școală din oraș. Dădea lecții și în particular, dar majoritatea ucenicilor lui erau copii de țărani, care veneau la el din diferite sate, trăiau și învățau la dînsul acasă. Dintre elevii săi s-a remarcat lăutarul Toader Moraru.

Costache Parno este unul dintre primii lăutari basarabeni, cunoscuți nouă, care se conduceau în predarea muzicii de un anumit sistem și reguli metodice. După spusele fiului său Ion Constantin Parno, (1896-1979) [4, 5, 6] el se folosea afară de muzica populară, și de materiale didactice larg răspîndite pe atunci, de pildă, școala Berio, studiile lui Kaizer, Kreițer ș.a. E interesant faptul, că Parno, spre deosebire de alți lăutari care cîntau la auz, care nu știau carte, nu citeau notele, cînta și-i învăța pe alții să cînte numai după note. Exigent față de sine, el era la fel de exigent și față de alții, în primul rînd, față de elevii săi. Lucra mult și sîrguincios în vederea perfecționării măestriei sale. Odată cu materialul artistic el acorda atenție cuvenită gamelor și exercițiilor. Parno știa că perfecția se poate atinge numai printr-o muncă dîrză, fără de care nu este posibilă stăpînirea instrumentului musical, nu este cu puțință interpretarea artistică. Deaceea și la elevii săi el căuta să obțină unitatea dezvoltării artistice și celei tehnice, unitate în care el vedea garanția formării muzicantului interpret.

„Cu toate că era lăutar vestit, Costache Parno, nu era bogat. Ca și alți muzicanți, depindea și el în mare măsură de bunul plac al acelora, care-i cumpărau talentul, cum scria într-un document al vremii, „lăutarul carele zice cu vioara și alăuta pre la tîrguri și pre la nunte, nu poate să ea fată de om bun sau de boiaru,

unii ca acela sînt batjocură lui dumnezeu și oamenilor”.[7]

Ca interpret, Costache Parno, este, fără îndoială, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai culturii violonistice basarabene cu tradiții profund populare și realiste. Stilul lui Parno se distingea printr-un dramatism adînc. În sunetele viorii lui Parno se simțea o mare căldură spirituală, îmbinată cu un temperament viu. Lui îi plăcea mai mult să cînte doinele și jocurile populare. El știa să găsească intonațiile cele mai proaspete și convingătoare pentru a reda cele mai diferite sentimente și stări sufletești. Muzica lui sublinia totdeauna conținutul principal. Aceasta se realiza printr-o subordonare riguroasă a mijloacelor de interpretare față de sarcinile artistice. Arta lui era un exemplu de unitate artistică, în care ideea și sentimentul se îmbinau într-un tot întreg și convingător. Stilul lui de interpretare îl ilustrează următoarele piese, care făceau parte atît din repertoriul lui, chît și din al lui Lemiș : două doine, „Bulgăreasca”, „Joc” și „Hora” [8].

Viața lui Costache Parno a fost o continuă și totală dăruire artei. Chiar și moartea l-a surprins cu vioara în mîină. Ea l-a răpit pe neașteptate, la 20 aprilie 1912, în timp ce cînta la teatru. În necrologul tipărit în gazeta locală din Bălți se spune, că „pe sicriu au fost depuse cîteva coroane din partea admiratorilor răposatului. Sicriul era urmat de o mulțime de lume, care venise să aducă ultimul său omajiu acestui cîntăreț al poporului. Județul nostru a suferit o mare pierdere prin moartea lui Costache! Orchestra se va destrăma fără maestrul său, care a condus-o în decurs de mulți ani și care și-a depus în lucrul acesta tot sufletul său”. Parno „...era iubit de întregul județ, - nici o nuntă, nici un bal ori serată nu se făcea fără orchestra lui Costache. Aveau nevoie de el acei, care simțiau în sufletul lor căldura poeziei populare, căroră le era drag cîntecul popular”.[9]

În fondurile Muzeului Republican de Studiere a Ținutului din Chișinău se păstrează numeroase materiale, ce ne vorbesc elocvent despre viața și activitatea unor personalități de cultură din Moldova. Printre ele se află și cîteva obiecte, ce au aparținut lui Costache Parno, vestit viorist basarabean, care, de rînd cu alți maeștri, ca Barbu Lăutaru, Iancu Perju, Alexandru Lemiș a sporit patriotismul culturii muzicale basarabean de la sfîrșitul sec. XIX – începutul sec. XX.

„Printre materiale se află fotografii îngălbenite de vreme, ce ne mărturisesc despre activitatea lui în calitate de interpret, pedagog și dirijor. Pe una citim inscripția următoare : „Оркестръ подь управлениемъ Костакія Парно. Бельцы. 1 августа 1895”. Fotografia se păstrează într-o ramă de lemn, sub sticlă, așa cum a fost ea găsită mai tîrziu la o soră de-a lăutarului.

Altă fotografie, din 1905, ni-l prezintă pe Costache Parno împreună cu orchestra școlii de muzică din Bălți, unde acesta a lucrat în calitate de pedagog, fiind, tot odată, și conducătorul tarafului din școală.

Nu mai puțin interes prezintă și fotografia, în care Costache Parno este înfățișat cu cel mai scump instrument al său – vioara, care, împreună cu alte materiale, a fost dăruită în 1962 colecției muzeului de către fiul său. Conform mărturisirilor

SĂRBĂTORI PENTRU SUFLET

feciorului, tata a cumpărat vioara cu intenția de a-l învăța să cânte, însă i-a plăcut atât de mult lăutarului, încât n-a putut să se despartă de ea pînă la sfîrșitul vieții. Pe prima pagină a caietului de note fiul său menționa : „На последних звуках этого вальса скончался 12.04.1912 мой незабвенный” „Cu ultimul sunet a acestui vals a trecut în neființă la 12.04.1912 neuitatul...” [Traducerea autorului]. În caiet întîlnim romanețe, cîntece populare, alte lucrări muzicale fixate de Costache Parno, care împreună cu pupitrul, se păstrează, de asemenea, în fondurile muzeului”.[10]

Note

1. Alexandru Lemiș, lăutar (? , Bălți – ?). Autodidact. Violonist în orchestra lui Alexandru Flechtenmacher din Iași (1840), capelmaestru al formației instrumentale din Iași compusă din 12 interpreți (1857), mai tîrziu șef de orchestră de muzică populară (Iași, 1868-1869) cu care a concertat și în Basarabia, cîntînd la nunțile și petrecerile boierești, unde a făcut cunoștință cu Costache Parno. Vioara și vocea lui au stîrnit admirația românilor basarabeni, nu și a regimului, în 1870, guvernul rus, prin guvernatorul său, expulzîndu-l din Basarabia pe motiv că “ar fi fost periculos”... [1, p. 259].
2. După datele de care dispunem, Lemiș s-ar fi născut în prima jumătate a secolului trecut, într-o familie de lăutari din tată în fiu și ai cărei membri erau bine cunoscuți în diferite orașe ale Moldovei. Așa, de exemplu, tatăl lui era vestit ca viorist și cîntăreț în Iași. De la el Lemiș capătă un renume de talentat interpret de cîntece populare și romanețe orășenești, precum și de viorist dar și dirijor. Contemporanii apreciau mult timbrul moale al tenorului său expresiv, care, după amintirile multora, corespundea de minune lirizmului romanțelor sentimentale, la modă în acei ani. Repertoriul lui Lemiș conținea, în afară de romanța „Doi ochi” și „Copilița” lui Iancu Perju, și producții proprii, cîntece și melodii de dans. Dintre cîntece îi dă măsura talentului o meloioasă „Doină”, plină de o sobrietate naivă și de un sentiment pur și adînc. Dintre dansuri – „Sîrba” și dansul evreesc de nuntă „Șer” ... [2, pp. 82-84].
3. Ca interpret, Costache Parno, este fără îndoială unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai culturii violoniste basarabene cu tradiții profund populare și realiste [3, p. 88].
4. Parno, Ion Constantin - „60 de ani pedagog, savant, candidat în științe matematice la Universitatea de Stat din Chișinău. Om emerit al științei din RSSM, autor a mai multe manuale și a ideii editării dicționarului de matematică”, care a fost dusă la bun sfîrșit de elevii săi academicianul Valentin Daniil Belousov (1925, Bălți – 23.06.1988, Chișinău), și profesorul Universității de Stat „Al.Russo” din Bălți Iacob Ignat Neagu (23.11.1934, Vărzărești, Nisporeni -) [4, pp. 61-62].
5. Valentin Daniil Belousov (1925, Bălți – 23.06.1988, Chișinău), doctor habilitat în științe fizico-matematice, profesor universitar, om emerit în știință și

tehnică, laureat al Premiului de Stat al Republicii. Fondator și prim șef catedră Matematică Superioară, Institutul Pedagogic, Chișinău. Fondator și prim șef al catedrei Algebră, Universitate, Chișinău. De la finele anilor '70 – considerat unul din cei mai mari specialiști din lume în teoria cvasigrupurilor, ramură a algebrei universale [5, p. 192].

6. Iacob Ignat Neagu (23.11.1934, Vărzărești, Nisporeni -) Absolvent al Universității de Stat, Chișinău, facultatea Fizică și Matematică (1958). Lector superior la catedra Analiza Matematică (1961-69). Doctor în științe Pedagogice (1972). Doctor conferențiar Prodecan la facultatea Fizică și Matematică (1967-68). Șef interimar la catedra Analiza Matematică, apoi la catedra Algebră și Geometrie (1972-76). Șef la catedra Pedagogie și Metodică a Învățămîntului Primar (1976-82). Concediat în 1982; Autorul edițiilor dicționarului de matematică 1929, 1932, 1955, 1973, 1980, 2011, disponibile în Biblioteca Științifică a Universității [6, p. 261].

Referințe bibliografice:

1. BUZILĂ, S. Lemiș, Alexandru. In: *Interpreți din Moldova : lexicon enciclopedic (1460-1960)*. Ch.: Ed. ARC, 1996, p. 259.
2. KOTLEAROV, B. Costache Parno. In : *Lăutarii moldoveni și arta lor*. Ch.: Cartea Moldovenească, 1966. pp. 82-84.
3. KOTLEAROV, B. Lăutarii moldoveni și arta lor. Ch.: Cartea Moldovenească, 1966. pp. 86-87.
4. BELOUSOV, V., NEAGU, I. Îndrăgostit de profesie. In : *Învățătorul sovietic*. 1971, nr. 2, pp. 61-62.
5. POPA, Iulius. Belousov V. In: Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți (1945-2005). Ch.: Litera, 2005, p. 192.
6. POPA, Iulius. Neaga I. In: Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți (1945-2005). Ch.: Litera, 2005, p. 261.
7. CEAIKOVSKI-MEREȘANU, Gleb. Lăutarii Moldovei. In : *Literatura muzicală moldovenească*. Ch.: Lumina, 1982, p. 42.
8. KOTLEAROV, ref. 2, pp. 88-89.
9. KOTLEAROV, ref. 2, p. 89.
10. CIOCANU, Maria. Din arhiva lăutarului Costache Parno. In : *Lit. și arta*. 1984, 27 sept., p. 8.

